



**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення методичної ради
університету
«22» червня 2023 року,
протокол № 7.

Перша проректорка, голова
методичної ради університету,
кандидатка наук з державного
управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН
«22» червня 2023 року
М.П.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»
для підготовки на першому (освітньому) рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування
галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування
за денною формою навчання

РОЗРОБНИК:

Старший викладач кафедри міжнародного та європейського права, доктор філософії з права
«20» березня 2023 року

_____ Алла КІРИК

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри
міжнародного та європейського права
«20» березня 2023 року, протокол № 11.

Завідувач кафедри,
кандидат юридичних наук, доцент
«20» березня 2023 року

_____ Світлана ЛОЗІНСЬКА

Деканеса факультету управління та економіки,
кандидатка економічних наук, доцентка
«20» березня 2023 року

_____ Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		3
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	3
	1.2.	Лекції	4
	1.3.	Семінарські заняття	6
	1.4.	Самостійна робота студентів	19
	1.5.	Індивідуальні завдання	20
	1.6.	Підсумковий контроль	22
2.	Схема нарахування балів		23
3.	Рекомендовані джерела		24
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		31

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін. зав.	СРС
2	3	4	5	6	7	8
Тема 1. Виникнення та розвиток ЄС	14	2	2	-	-	10
Тема 2. Європейський союз: склад, територія, громадянство, членство	14	2	2	-	-	10
Тема 3. Поняття та класифікація джерел права ЄС	14	2	2	-	-	10
Тема 4. Інституційна система Європейського Союзу	16	2	4	-	-	10
Тема 5. Основні свободи внутрішнього ринку ЄС	16	2	2	-	-	10
Тема 6. Правове регулювання фінансових відносин в ЄС	14	2	2	-	-	10
Тема 7. Загальна характеристика окремих галузей права ЄС	13	2	2	-	-	10
Тема 8. Право зовнішніх зносин ЄС	9	2	-	-	-	7
Тема 9. Історичні та політичні передумови процесів інтеграції України-ЄС	10	2	2	-	-	7
Всього годин:	120	18	18	-	-	84

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
1.	Виникнення та розвиток Європейського Союзу	2
1.1.	Передумови і причини європейської інтеграції.	
1.2.	Європейське Співтовариство вугілля та сталі (ЄСВС): передумови створення; «План Шумана».	
1.3.	Європейські Співтовариства. Договір про Європейське Співтовариство з Атомної Енергії (Євратом), Договір про Європейський Економічне Співтовариство (ЄЕС).	
1.4.	Урочиста декларація про Європейський Союз 1983 р. Єдиний Європейський Акт 1986 р.	
1.5.	Договір про Європейський Союз 1992 року (Маастрихтський договір). Перетворення Європейського Економічного Співтовариства в Європейське Співтовариство.	
1.6.	Реформування Європейського Союзу на основі положень Амстердамського і Ніщцького договорів. Лісабонський договір 2007 року.	
1.7.		
2.	Європейський союз: склад, територія, громадянство, членство	2
2.1.	Територія ЄС. Офіційні мови ЄС. Офіційні символи ЄС.	
2.2.	Головні засади, цілі, завдання та принципи ЄС на сучасному етапі.	
2.3.	Склад і умови членства в ЄС. Порядок прийому нових членів. Можливість і умови призупинення прав членства.	
2.4.	Громадянство ЄС і громадянство держав-членів. Порядок набуття, статус, політико-правові наслідки громадянства ЄС.	
2.5.	Права громадян Європейського Союзу. Підстави і наслідки припинення громадянства ЄС.	
2.6.	Компетенція Європейського Союзу: поняття, структура і зміст	
3.	Поняття та класифікація джерел права ЄС	2
3.1.	Співвідношення понять «європейське право», «право ЄС». Право ЄС і міжнародне право. Право ЄС і національне право країн-членів.	
3.2.	Система права ЄС. Джерела права ЄС. «Первинне» і «вторинне» право. Юридична сила джерел права ЄС.	
3.3.	Установчі акти і їх значення.	
3.4.	Нормативно-правові акти інститутів ЄС і їх різновиди.	
3.5.	Судова практика як джерело права ЄС.	
3.6.	Поняття спільного правового надбання (Acquis Communautaire) і його значення.	
3.7.	Поняття та значення гармонізації, уніфікації, адаптації та апроксимації законодавств ЄС.	
4.	Інституційна система Європейського Союзу	2
4.1.	Інституційна система Європейського Союзу. Поняття інституту Європейського Союзу. Принцип поділу влади в системі інститутів Європейського Союзу.	
4.2.	Комісія (Європейська Комісія): склад, порядок формування, строк повноважень, відставка.	
4.3.	Європейський Парламент: склад, принципи формування, порядок обрання депутатів. Парламентська процедура.	
4.4.	Європейська рада і Рада Європейського Союзу.	
4.5.	Суд ЄС. Юрисдикція суду.	
4.6.	Фінансові органи ЄС. Консультативні органи ЄС. Контрольні органи ЄС.	

1	2	3
5.	Основні свободи внутрішнього ринку ЄС	2
5.1.	Поняття та значення внутрішнього ринку ЄС. Вільний рух товарів. Вільний рух осіб. Свобода заснування та руху послуг. Вільний рух капіталів та платежів.	
5.2.	Правове регулювання митного союзу ЄС. Основні митні режими. Загальний митний тариф: поняття, зміст, етапи формування, основні умови застосування.	
5.3.	Правові основи формування економічного і валютного союзу. Єдина валюта ЄС.	
5.4.	Антимонopolна політика та законодавство ЄС про свободу конкуренції.	
6.	Правове регулювання фінансових відносин в ЄС	2
6.1.	Становлення системи власних ресурсів ЄС. Бюджетний процес та бюджетний контроль в ЄС.	
6.2.	Джерела правового регулювання ринку цінних паперів в ЄС. Обіг цінних паперів в ЄС.	
6.3.	Система регулювання та функціонування банківської системи в ЄС.	
7.	Загальна характеристика окремих галузей права ЄС	2
7.1.	Правове регулювання державних закупівель.	
7.2.	Трудове та соціальне право ЄС.	
7.3.	Транспортне право і загальна транспортна політика ЄС.	
7.4.	Корпоративне право ЄС.	
7.5.	Законодавство ЄС з питань інтелектуальної власності.	
7.6.	Податкове право Європейського Союзу.	
7.7.	Загальна кримінальна політика і законодавство Європейського Союзу в сфері боротьби зі злочинністю та міжнародним тероризмом.	
7.8.	Захист прав споживачів як галузь права ЄС	
8.	Право зовнішніх зносин ЄС	2
8.1.	Міжнародна правосуб'єктність ЄС. Спільні політики і напрямки діяльності ЄС.	
8.2.	Простір свободи, безпеки та юстиції в межах ЄС.	
8.3.	Політика ЄС щодо прикордонного контролю.	
8.4.	Візова політика ЄС.	
9.	Історичні та політичні передумови процесів інтеграції України-ЄС	2
9.1.	Історичні передумови інтеграційних процесів Україна-ЄС. Політичні	
9.2.	передумови інтеграційних процесів Україна-ЄС.	
9.3.	Східне партнерство	
9.4.	Угода про партнерство та співробітництво. Порядок денний асоціації Україна-ЄС.	
9.5.	Угод про асоціацію України та ЄС. Етапи формування, підписання. Ратифікація Угоди про асоціацію.	
9.6.	Вступ України до Європейського Союзу.	
9.7.	Допомога ЄС під час воєнної агресії Російської Федерації.	
	Усього	18

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Теми 1. Виникнення та розвиток ЄС.

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Передумови і причини європейської інтеграції.
- 1.2. Європейське Співтовариство вугілля та сталі (ЄСВС): передумови створення; «План Шумана». Паризький Договір.
- 1.3. Європейські Співтовариства. Договір про Європейське Співтовариство з Атомної Енергії (Євратом), Договір про Європейський Економічне Співтовариство (ЄЕС).
- 1.4. Урочиста декларація про Європейський Союз 1983 р. Єдиний Європейський Акт 1986 р.
- 1.5. Договір про Європейський Союз 1992 року (Маастрихтський договір). Перетворення Європейського Економічного Співтовариства в Європейське Співтовариство.
- 1.6. Реформування Європейського Союзу на основі положень Амстердамського і Ніщцького договорів. Лісабонський договір 2007 року.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: європейська інтеграція, європейські спільноти, Європейський Союз, план Шумана.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Основні етапи утворення Європейського Союзу та формуванню сучасного права ЄС можна пов'язати з низкою міжнародно-правових актів та подій. Перш за все це стосується підписання та набуття чинності такими актами первинного права ЄС як Паризький договір 1951 р., Римські договори 1957 р., Договір про злиття 1965 р., Єдиний європейський акт 1986 р., Маастрихтський договір 1992 р. тощо.

Початком європейської інтеграції вважається 9 травня 1950 р., коли міністр закордонних справ Франції Р. Шуманн запропонував створити спільний ринок вугільної і сталеливарної продукції Франції, ФРН та інших західноєвропейських країн ("план Шуманна"). 18 квітня 1951 р. "план Шуманна" реалізовано підписанням Паризького договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС). Наприкінці 1955 р. на конференції у м. Мессіні країни "європейської шістки" домовилися про заснування Європейського співтовариства з атомної енергетики (Євратом), а на початку 1957 р. – про створення Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС). Для розвитку цих домовленостей 23 березня 1957 р. в Римі відбулося підписання Договору про створення Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС) та Договору про створення Європейського співтовариства з атомної енергетики (Євратом).

Семінарське заняття 2

Тема 2. Європейський союз: склад, територія, громадянство, членство

Питання для усного опитування та дискусії

- 2.1. Територія ЄС. Офіційні мови ЄС. Офіційні символи ЄС.
- 2.2. Головні засади, цілі, завдання та принципи ЄС на сучасному етапі. Склад і умови членства в ЄС.
- 2.3. Порядок прийому нових членів. Можливість і умови призупинення прав членства. Brexit.
- 2.4. Органи і посадові особи, уповноважені представляти Європейський Союз на міжнародній арені.

2.5. Причини і цілі введення громадянства Союзу. Громадянство ЄС і громадянство держав-членів.

2.6. Порядок набуття, статус, політико-правові наслідки громадянства ЄС.

2.7. Права громадян Європейського Союзу.

2.8. Підстави і наслідки припинення громадянства ЄС.

2.9. Компетенція Європейського Союзу: поняття, структура і зміст

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: країна-член, треті країни, громадянство держав-членів, громадянство ЄС, європейське громадянство, права людини, хартія, захист прав людини, Європейський омбудсмен.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Слід підкреслити, що можливість будь-якої європейської держави стати повноправним членом ЄС було передбачено Римським договором. У червні 1993 р. Європейська Рада на своєму засіданні в Копенгагені визнала право країн Центральної та Східної Європи на вступ до ЄС після досягнення ними вимог за трьома групами критеріїв, які дістали назву «Копенгагенських критеріїв»: – політичні – досягнення країною-кандидатом стабільності установ, які гарантують демократію, верховенство закону, а також дотримання прав людини й захист прав меншин; – економічні – наявність розвинутої ринкової економіки та здатність витримати тиск конкуренції й ринкових сил у межах ЄС; – членські - спроможність узяти на себе зобов'язання, що випливають із членства в ЄС, зокрема, визнання завдань політичного, економічного та валютного об'єднання.

За порушення державою-членом цінностей Європейського союзу, відповідно до Договору про Європейський Союз, передбачено трьох ступеневу процедуру призупинення членства, зокрема, призупинення права голосу такої держави в інституціях. Призупинення членства розглядається як найсуворіший вид політичної відповідальності держави-члена за несумлінну поведінку в ЄС.

Порядок виходу держави-члена з ЄС регламентовано ст. 50 Договору про Європейський Союз. Згідно з цією статтею будь-яка держава-член як суверенний суб'єкт може прийняти рішення про вихід із Союзу згідно зі своїми конституційними вимогами. Відбувається виключно добровільно. Держава-член, що вирішила вийти з Союзу, повинна повідомити про свій намір Європейську Раду. З державою проводяться переговори та укладається угода, в якій формуються положення про особливості її виходу з урахуванням рамок майбутніх відносин з Союзом. 29 березня 2017 року Британія офіційно розпочала процедуру припинення членства в Європейському Союзі. 31 січня 2020 року Велика Британія покинула Європейський Союз.

Інститут громадянства в праві Європейського Союзу є невід'ємною складовою його правової системи. Без його оформлення досягнути існуючий нині рівень інтеграції було б неможливо. Статус громадян Європейського Союзу автоматично поширюється на громадян всіх його держав-членів. Основоположним принципом правового статусу громадян Європейського Союзу служить принцип недискримінації за ознакою національного громадянства.

Після приєднання Союзу до Європейської Конвенції з прав людини (ЄКПЛ) громадяни та інші суб'єкти основних прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, вперше отримують можливість подавати в Європейський Суд з прав людини скарги на дії та бездіяльність не тільки національних властей (органів держав - учасниць ЄКПЛ), але і наднаціональних інстанцій Союзу (інститутів, органів, установ ЄС). При цьому в обох випадках збережеться нині чинна умова про необхідність проходження спочатку внутрішніх процедур оскарження (в разі ЄС - позовів до Суду Європейського Союзу).

Права людини, демократія й верховенство права є основними цінностями для

Європейського Союзу. У Лісабонському договорі, в якому визначено правову й організаційну основи ЄС, чітко вказується, що Союз має керуватися принципами демократії, верховенства права, всезагальності і неподільності прав людини й засадничих свобод, шанування людської гідності, рівності й солідарності, а також дотримання принципів Статуту ООН і міжнародного права. Ці принципи підкріплені європейською Хартією засадничих прав, що поєднує всі ці положення в одному документі.

Хартія Європейського Союзу про основні права складається з семи розділів, що містять 54 статті. У змісті Хартії права класифіковано за цінностями, на захист яких вони спрямовані, а саме: розділ I «Гідність»; розділ II «Свободи»; розділ III «Рівність»; розділ IV «Солідарність»; розділ V «Громадянство»; розділ VI «Правосуддя»; розділ VII «Загальні положення, що регулюють тлумачення та застосування Хартії».

Семінарське заняття 3

Тема 3. Поняття та класифікація джерел права ЄС

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Право ЄС і міжнародне право. Право ЄС і національне право країн-членів.
- 3.2. Система права ЄС. Джерела права ЄС. «Первинне» і «вторинне» право.
- 3.3. Установчі акти і їх значення.
- 3.4. Нормативно-правові акти інститутів ЄС і їх різновиди. Регламент, директива, рішення: поняття та правовий статус.
- 3.5. Судова практика як джерело права ЄС.
- 3.6. Загальні принципи права ЄС, їх формування та значення.
- 3.7. Поняття спільного правового надбання (*Acquis Communautaire*) і його значення.
- 3.8. Поняття та значення гармонізації, уніфікації, адаптації та апроксимації законодавств ЄС.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: джерела права ЄС, первинне право ЄС, вторинне право ЄС, установчі акти ЄС, Конституційний акт ЄС, регламент, директива, рішення, висновок, *Acquis Communautaire*, гармонізація, апроксимація, адаптація.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Право Європейського Союзу (англ. European Union law, фр. Droit de l'Union européenne) – система правових норм, які регулюють процес європейської інтеграції, порядок створення і функціонування європейських владних інститутів і зв'язаних з цим суспільних відносин. Європейське право являється самостійною правовою системою, яка знаходиться на зіткненні національного права держав-членів ЄС і міжнародного права.

Право Європейських співтовариств, подібно національному праву, регулює суспільні відносини за участю всіх суб'єктів, включаючи безпосередньо громадян і юридичних осіб.

Відокремившись від міжнародного права, право Європейських співтовариств і Союзу не злилося цілком із національним правом. Воно виступає зараз як самостійна правова система зі своїми джерелами, формами правотворчості й правозастосування, специфічними механізмами захисту юридичних норм від порушень.

Взаємовідносини права ЄС і національного права характеризуються наступними принципами: 1) верховенство права ЄС означає, що у разі колізії (протиріччя, зіткнення) норми національного права та права ЄС переважну силу має остання. Саме вона і підлягає застосуванню національною адміністрацією та судами. Всі різночитання національної конституції та установчих актів повинні бути усунені до ратифікації та набуття установчих актів у силу; 2) принцип інтеграції передбачає інтегрованість, інкорпорацію норм права спільнот у національні системи права всіх держав-членів. Це означає, що право ЄС за

допомогою актів трансформації діє і застосовується на території держав-членів на тих же умовах, що і національне право (включення змін до національних конституцій при вступі в ЄС, а також прийняття спеціальних законів про верховенство права ЄС); 3) Пряма дія. Під ним розуміється безпосередня дія і обов'язкова застосовність норм права ЄС на всій території Європейського Союзу та щодо всіх суб'єктів права. 4) юрисдикційна (судова) захищеність означає, що не тільки судові установи спільнот, а й національні суди зобов'язані забезпечити застосування трансформованого права спільнот та ефективний захист прав та інтересів, що виникають на основі цього права. Національний суд зобов'язаний застосувати норму права ЄС, навіть якщо їй суперечить національний джерело права. Це впливає з принципу верховенства права ЄС.

Загальна вимога обов'язкового застосування права ЄС поширюється на всі національні судові органи всіх рівнів. Тільки в тому випадку, якщо національний суд не вправі розглядати справу, вона відповідно до розмежування юрисдикції передається на розгляд до судових установ Союзу.

До суб'єктів права ЄС належать учасники інтеграційних відносин, які є носіями прав і обов'язків, що безпосередньо впливають з правопорядку Євросоюзу. *Всі суб'єкти права Євросоюзу здатні реалізовувати свої права та обов'язки шляхом прямої участі в інтеграційних відносинах. З іншого боку, їх діяльність підпорядковується правопорядку Євросоюзу.*

За своєю структурою право Євросоюзу поділяється на первинне та вторинне. До первинного права належать норми міжнародних договорів, які становлять правову основу функціонування всіх складових елементів, що формують Євросоюз. Первинне право ЄС створює правові засади для ухвалення законодавчих та інших правових актів Євросоюзу. Вторинне право являє собою більш складну підсистему норм. До нього відносять норми, які закріплені в актах органів Євросоюзу, а також у міжнародних угодах, що уклали між собою європейські співтовариства та інші суб'єкти міжнародного права. Вторинне право не повинно суперечити первинному, яке є основою правопорядку ЄС.

Окремі юристи включають в комплекс вторинного права інші *нормативні документи органів та інститутів ЄС*, а саме:

- 1) акти органів ЄС з організаційних питань (наприклад, рішення Ради ЄС про зміну числа членів Комісії або про затвердження її персонального складу);
- 2) акти про координацію спільної зовнішньої політики;
- 3) акти про співпрацю поліцій і судових органів у кримінально-правовій сфері (наприклад, документи під назвами: «загальна позиція», «спільна акція», «загальні принципи»);
- 4) акти *suī generis* – неофіційні форми права, не передбачені Договорами, але які видаються органами Союзу, – резолюції, повідомлення, зелені книги, білі книги, кодекси поведінки тощо. Серед допоміжних органів певні акти можуть ухвалювати і Соціально-економічний комітет, Комітет регіонів, Європейський омбудсмен, Європол, Євроюст тощо. Формами таких постанов є рішення, висновки, резолюції, декларації тощо.

Слово «*acquis*» є французьким терміном, який за часів існування Європейського Співтовариства виражав всю сукупність його норм, а також прав і принципів, що з них походять. На той час дане слово використовувалось у словосполученні «*acquis communautaire*» («добробок спільноти»). Нині термін «*acquis*» використовується для позначення правових досягнень Європейського Союзу.

Оскільки формування права ЄС здійснюється шляхом інтеграції правових систем різних держав, поряд із зазначеними вище для нього характерні специфічні методи впливу - методи уніфікації та гармонізації. Метод уніфікації передбачає встановлення Союзом єдиних правил поведінки, які безпосередньо регулюють суспільні відносини на всій його території. Метод гармонізації означає видання Союзом основ законодавства, відповідно до яких держави-члени наводять свої внутрішні закони і підзаконні акти. Шляхом гармонізації Союз «зближує» правові системи держав-членів один з одним, але не вводить повну одноманітність.

Семінарське заняття 4–5

Тема 4. Інституційна система Європейського Союзу

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Інституційна система Європейського Союзу: поняття, ознаки. «Політичні» і «неполітичні» інститути. Інституції та інші органи Європейського Союзу.
- 4.2. Європейська рада: склад і структура, повноваження.
- 4.3. Місце, роль, статус та повноваження Ради Європейського Союзу.
- 4.4. Особливий статус Голови Європейської ради. Особливості обрання та призначення, повноваження Голови.
- 4.5. Європейська Комісія: склад, порядок формування, повноважень, відставка.
- 4.6. Європейський Парламент: склад, принципи формування, порядок обрання депутатів, повноваження.
- 4.7. Омбудсман Європейського Союзу: порядок призначення та повноваження.
- 4.8. Судова система Європейського Союзу. Структура і функції Суду Європейського Союзу. Правовий статус Загального суду. Спеціалізовані судові палати.
- 4.9. Фінансові органи ЄС. Консультативні органи ЄС. Контрольні органи ЄС.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: інституційна система ЄС, інститут ЄС, орган ЄС, поділ влади, Європейська рада, Європейська комісія, Рада ЄС, голова Ради Європейської ради, Європейський омбудсман, Європейський парламент, Суд ЄС, Рахункова палата, Європейський центральний банк, Європол, Євро'юст.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Інститути ЄС виступають основними регуляторами інтеграційних процесів, забезпечуючи послідовність та ефективність політики і дій цієї організації. Унікальність інституційного механізму полягає в тому, що інститути ЄС наділені виключною компетенцією у певних сферах, які раніше належали до суверенних прерогатив держав – учасниць ЄС: вони можуть ухвалювати нормативно-правові акти більшістю голосів і зобов'язувати ними фізичних, юридичних осіб, органи держав безпосередньо, без трансформації цих актів у внутрішні правопорядки.

У широкому сенсі під інституційним механізмом ЄС слід розуміти всю сукупність інститутів, органів та установ, які разом забезпечують реалізацію завдань ЄС і сприяють досягненню поставлених ним цілей.

У вузькому сенсі він включає до свого складу сім інститутів: Європейський Парламент, Європейську Раду, Раду ЄС, Європейську Комісію, Суд ЄС, Рахункову палату та Центральний європейський банк (ст. 13 Договору про Євросоюз).

Європейський Парламент є законодавчим органом ЄС, що обирається прямим голосуванням громадянами ЄС. Основними функціями Європейського Парламенту є: законодавча влада, бюджетні повноваження, повноваження контролю над органами Європейського Союзу, особливо над Європейською Комісією.

Європейська Рада - політичний керівний орган ЄС, який дає імпульси, напрямки розвитку, визначає цілі та загальні орієнтири для держав-учасників. до складу Європейської Ради входять голови держав або урядів держав-членів, Голова Європейської Ради та Голова Комісії. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки бере участь в її роботі.

Рада Європейського Союзу, або Рада міністрів (The Council of the European Union) – постійно діючий орган ЄС, розташований в Брюсселі. Формування Ради ЄС відбувається за такою процедурою: кожна держава-учасник відсилає до Ради міністра національного уряду представника, який діє від імені уряду країни, що його направила. Дії представника мають

обов'язковий характер для держави-члена ЄС. Якщо держава федеративна, то кожен суб'єкт федерації може послати свого міністра до Ради ЄС. Крім цього, в засіданнях беруть участь державні секретарі унітарних держав. До Ради входять міністри закордонних справ держав-членів ЄС. Однак отримала розвиток практика скликання Ради у складі інших, галузевих міністрів: економіки і фінансів, юстиції і внутрішніх справ, сільського господарства тощо.

В інституційній системі ЄС Європейська Комісія займає надзвичайно важливе місце. В її руках зосереджена законодавча ініціатива. Вона наділена широкими повноваженнями в галузі розробки вторинного законодавства, здійснення спільних політик, контролю над дотриманням права ЄС. Від її активності, складу, порядку функціонування залежать сьогоднішня і майбутня ЄС. Як вищий виконавчий орган Європейського Союзу, Комісія діє на постійній основі. До складу Єврокомісії входить Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, який призначається Європейською Радою. Він виконує функції одного із заступників Голови ЄК. Єврокомісія має права реалізації, управління та контролю. Вона відповідальна за планування і реалізацію загальної політики, виконання бюджету і управління програмами Європейського Співтовариства. Як «охоронниця Договорів», вона також стежить за виконанням європейського законодавства.

Суд Європейського Союзу (також Європейський суд, Суд справедливості) складається з двох основних органів: Основний суд – розглядає справи направлені від національних судів, певні анулювання та апеляції. Загальний суд – розглядає анулювання від фізичних і юридичних осіб і в деяких випадках від урядовців ЄС. На практиці це означає, що цей суд займається спірними питаннями, справами з державної допомоги, торгівлі, сільського господарства та торгових марок.

Європейський центральний банк. Центральний банк Євросоюзу та зони євро, який контролює монетарну політику і підтримує цінову стабільність. Заснований 1 червня 1998 р. і є частиною Європейської системи центральних банків, що охоплює всі національні банки ЄС. Штаб-квартира Євробанку розташована в німецькому місті Франкфурт-на-Майні. До його штату входять представники усіх країн-членів ЄС. Центральний банк є повністю незалежним від решти органів ЄС.

Європейський суд аудиторів. Основним завданням Європейського суду аудиторів (Рахункової палати ЄС) є забезпечення того, щоб кошти платників податків правильно використовувалися. Парламент використовує аудиторські звіти, зібрані Палатою за кожний фінансовий рік, при ухваленні бюджетного плану, який надає Єврокомісія. Суд аудиторів також надає оцінки фінансовому законодавству та пропозиції щодо боротьби з шахрайством. Європейський суд аудиторів, заснований 1975 р. був створений незалежним інститутом ЄС. У своєму складі має по одному представнику з кожної країни-члена, яких призначає Рада ЄС на кожні шість років. Кожні три роки один з них вибирається на посаду Президента Палати.

Говорячи про контрольні органи слід визначити їх систему, її розвиток на сучасному етапі. Визначити склад і порядок формування Рахункової палати, її внутрішню організацію, повноваження та порядок їх реалізації. У питанні слід також звернути увагу на правовий статус Європейського омбудсмена, порядок його обрання та припинення його повноважень. Визначити повноваження Омбудсмена та порядок звернення до нього. Розкрити підстави та процедури розгляду Омбудсманом справ за фактами «порушення порядку управління» іншими органами ЄС.

Також слід розглянути консультативні органи ЄС. Причини і цілі створення консультативних органів Європейського Союзу, особливості їх правового статусу. Основні та допоміжні консультативні органи.

Семінарське заняття 6

Тема 5. Основні свободи внутрішнього ринку ЄС

Питання для усного опитування та дискусії

- 6.1. Поняття та значення внутрішнього ринку ЄС.
- 6.2. Вільний рух товарів. Підстави введення перешкод вільному пересуванню товарів.
- 6.3. Вільний рух осіб.
- 6.4. Свобода заснування та руху послуг.

- 6.5. Вільний рух капіталів та платежів.
- 6.6. Правове регулювання Митного союзу ЄС. Митні режими.
- 6.7. Загальний митний тариф: поняття, зміст, основні умови застосування.
- 6.8. Правові основи формування економічного і валютного союзу:
- 6.9. Антимонопольна політика та законодавство ЄС про свободу конкуренції. Завдання антимонопольної політики ЄС.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: внутрішній ринок, спільний ринок, єдиний митний тариф, паратарифні обмеження, податок на додатну вартість ЄС, антимонопольна політика ЄС.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Внутрішній ринок Європейського Союзу посідає одне з центральних місць у доробку європейської інтеграції. Його формування розпочалося ще на початку другої половини ХХ ст. і триває донині. Внутрішній ринок охоплює простір без внутрішніх кордонів, де згідно з положеннями Договорів забезпечено вільний рух товарів, осіб, послуг та капіталу.

Слід пам'ятати, що товари з інших країн, коли вони законно потрапляють на ринок будь-якої з держав-членів ЄС, мають такий самий статус, як і товари, які вироблено в ЄС, тобто, на них поширюються всі свободи Внутрішнього ринку ЄС.

Принципи вільного пересування осіб в межах ЄС поширюються на: 1) регулювання вільного пересування працюючих (працівників і підприємців) і непрацюючих (студентів, пенсіонерів) громадян ЄС за умови того, що вони мають достатньо фінансових ресурсів для того, щоб не обтяжувати систему соціального забезпечення держави перебування; 2) свободу ділового заснування та свободу надання й одержання послуг громадянами ЄС. У межах Союзу гарантується свобода руху працівників. Враховуючи обмеження, обумовлені міркуваннями суспільного порядку, суспільної безпеки та суспільного здоров'я, свобода руху передбачає право: (а) приймати фактично зроблені пропозиції про працевлаштування; (b) вільно рухатися в межах території держав-членів з цією метою; (c) перебувати в державі-члені з метою працевлаштування згідно з положеннями, що регулюють працевлаштування громадян цієї держави, визначених законами, підзаконними та адміністративними актами; (d) залишатися на території держави-члена після завершення трудової діяльності згідно з умовами, визначеними в регламентах, що мають бути розроблені Комісією.

У праві Європейського Союзу заборонено обмежувати свободу надання послуг в межах Союзу громадянами держав-членів, які засновані у державі-члені, іншій ніж та, громадянам якої призначено послуги. Послугами вважаються «послуги» в межах значення Договорів, якщо їх зазвичай надають за винагороду тією мірою, якою вони не підпадають під дію положень про свободу руху товарів, капіталу та осіб. «Послугами», зокрема, є: (а) діяльність промислового характеру; (b) діяльність торгівельного характеру; (c) діяльність ремісників; (d) діяльність осіб вільних професій.

У праві ЄС забороняються обмеження щодо руху капіталу та щодо платежів між державами-членами та між державами-членами і третіми країнами. Якщо за виняткових обставин рух капіталу до або з третіх країн спричиняє або може спричинити серйозні ускладнення у функціонуванні економічного та валютного союзу, Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським центральним банком може вжити захисних заходів щодо третіх країн на період, що не перевищує шести місяців, якщо такі заходи є вкрай необхідними.

Процес створення спільного ринку мав відбуватись у два етапи. Спочатку для забезпечення свободи руху товарів і послуг потрібно було впровадити митний союз. Кількісні обмеження в торгівлі між країнами-членами були зняті 1961 р. Зниження мит у внутрішній торгівлі й упровадження спільного зовнішнього тарифу почалися 1 січня 1959 р. і тривали до 1

липня 1968 р., коли шість країн-членів утворили митний союз. Митний союз упроваджено 1 липня 1968 р. Він забороняв імпорتنі та експортні мита між країнами-членами, а також спирався на впровадження спільного митного тарифу у відносинах із третіми країнами.

Потрібно зазначити, що Договір про Європейський Союз, підписаний у Маастрихті 1991 р., уможлилював запровадження єдиної валютної політики на основі єдиної валюти та керування нею з боку єдиного центрального банку. Діяльність держав-членів та ЄС загалом передбачає поєднання таких основних принципів: стабільність цін, сильні державні фінанси та стабільні валютні умови, а також стабільний баланс платежів (ст. 119 Договору про функціонування ЄС - ДФЄС). Становлення ЕВС відбувалося в три етапи: - Етап I (1 липня 1990 - 31 грудня 1993 р.): лібералізація руху капіталу між державами-учасницями, більш тісне економіко-політичне узгодження дій урядів, розширене співробітництво Центробанків; - Етап II (1 січня 1994 - 31 грудня 1998 р.): зближення і координація внутрішньодержавних економічної і валютної політик (цілі: стабільність цін і запобігання надмірному дефіциту бюджету), створення Європейського валютного інституту (ЄВІ) і потім Європейського Центрального Банку (ЄЦБ) в 1998 р.; - Етап III (з 1 січня 1999 р.): не підлягає скасуванню встановлення валютного курсу, введення єдиної валюти на обмінному ринку та в електронній системі розрахунків; введення готівкової валюти євро.

Економічний і валютний союз (ЕВС) символізує процес гармонізації економічної та валютної політики держав-учасниць ЄС, що забезпечує можливість введення єдиної валюти євро. Його створення стало предметом Міжурядової конференції, що проходила в 1991 р. у м. Маастрихт.

Семінарські заняття 7

Тема 6. Правове регулювання фінансових відносин в ЄС

Питання для усного опитування та дискусії

- 7.1. Становлення системи власних ресурсів ЄС.
- 7.2. Бюджетний процес в ЄС. Формування дохідної та видаткової складової бюджету
- 7.3. Бюджетний контроль в ЄС.
- 7.4. Джерела правового регулювання ринку цінних паперів в ЄС. Обіг цінних паперів в ЄС.
- 7.5. Система регулювання та функціонування банківської системи в ЄС.
- 7.6. Європейський центральний банк: склад, завдання та повноваження.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: власні ресурси, бюджетний процес, бюджетний контроль, банківська система, доходи й видатки бюджету, мито, бюджетні реформи, багаторічний фінансовий рамковий план, фінансовий регламент, цінні папери, обіг цінних паперів.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Бюджет ЄС уключає доходи та видатки, зокрема адміністративні витрати інституцій відповідно до положень Договору про Європейський Союз, що пов'язані з реалізацією загальної зовнішньої політики й політики безпеки, а також поточні видатки на реалізацію статей, уключених до бюджету ЄС. Останній фінансується за рахунок власних ресурсів та інших фінансових надходжень. Реформування системи власних ресурсів пов'язане з прийняттям Лісабонського договору 2007 р. й Рішення Ради № 2007/436 (ЄС, Євроатом) від 7 червня 2007 р. про власні ресурси.

Поняття «власні ресурси» – одна зі специфічних характеристик ЄС, що символізує оригінальність європейської інтеграції, адже із завершенням формування єдиного ринку, реалізацією спільних політик і досягненням ідентичності у відносинах із третіми країнами ЄС потребує засобів фінансування, які є незалежними від держав-членів. «Власними» ці ресурси

називаються тому, що вони належать ЄС відповідно до його законодавчої бази й сплачуються державами-членами без прийняття ними будь-яких додаткових рішень. Зобов'язання здійснити платежі до бюджету ЄС у держав-членів з'являється автоматично з моменту прийняття бюджету.

Становлення системи власних ресурсів ЄС почалося зі створення перших інтеграційних утворень, а саме ЄОВС (1951 р.), ЄЕС і Євроатому (1957 р.). До системи власних ресурсів відносять гармонізовані методики розрахунку ПДВ і ВНД держав-членів; механізми лімітування власних ресурсів, що можуть бути зібрані з держав-членів; механізми виплати відшкодувань окремим державам-членам, які мають негативний нетто-баланс у бюджеті ЄС тощо.

Здійснення бюджетного процесу ЄС урегульовано Договором про функціонування ЄС (ДФЄС), Регламентом Європейського парламенту та Ради (ЄС, Євроатом) № 966/2012 від 25 жовтня 2012 р. про фінансову політику, що застосовується до загального бюджету Союзу й припиняє дію Регламенту Ради (ЄС, Євроатом) № 1605/2002 (Фінансовий регламент), Рішенням Ради № 2007/436 (ЄС, Євроатом) від 7 червня 2007 р. про систему власних ресурсів, Регламентом Ради (ЄС, Євроатом) від 2 грудня 2013 р. № 1311/2013, що встановлює багаторічний фінансовий рамковий план ЄС на 2014–2020 рр., міжінституційною угодою між Європейським парламентом, Радою та Європейською комісією про бюджетну дисципліну і належне бюджетне управління від 2 грудня 2013 р. У ст. 314 ДФЄС визначено порядок ухвалення бюджету ЄС. Європейський парламент і Рада, які діють згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, схвалюють щорічний бюджет Союзу. Багаторічний фінансовий рамковий план та бюджет складаються в євро (ст. 320 ДФЄС). Принципи формування бюджету ЄС зазначені у Фінансовому регламенті.

Щорічний бюджет ЄС має відповідати багаторічному фінансовому рамковому плану. Багаторічний фінансовий рамковий план згідно зі ст. 312 ДФЄС ухвалюють за спеціальною законодавчою процедурою.

Бюджетний процес ЄС уключає такі етапи: розробка проекту бюджету ЄС; розгляд проекту бюджету в Раді та Європейському парламенті; схвалення бюджету; виконання бюджету, контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Усі інституції ЄС, за винятком Європейського центрального банку, складають кошторис своїх видатків на наступний фінансовий рік та до 1 липня мають надати його Європейській комісії. Попередній проект бюджету повинен містити оцінку доходів і видатків. Згідно зі ст. 43 Фінансового регламенту бюджет ЄС має складатись із загального звіту про доходи і видатки та окремих розділів для кожної інституції про доходи й видатки, за винятком Європейської ради й Ради, що мають один розділ.

Правовою основою функціонування ЄЦБ та проведення єдиної монетарної політики є Договір про функціонування Європейського Союзу та Статут Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ) і Європейського центрального банку. Ст. 131 ДФЄС вимагає від кожної держави-члена забезпечувати сумісність свого національного законодавства, включаючи установчі документи її національного центрального банку, з Договорами та Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ.

ЄЦБ і ЄСЦБ почали функціонувати з 1 червня 1998 р. Для виконання своїх функцій ЄЦБ працює з ЄСЦБ, яка складається з ЄЦБ і національних центральних банків (НЦБ) всіх держав-членів ЄС, неважливо перейшли вони на євро, чи ні. ЄСЦБ управляється керівними органами ЄЦБ. Першорядною ціллю ЄСЦБ є підтримання цінової стабільності. Без шкоди цій цілі ЄСЦБ підтримує загальні економічні політики в Союзі для того, щоб сприяти досягненню цілей Союзу.

Правове регулювання ринку цінних паперів у ЄС реалізується через тріаду таких елементів, як регламентація (regulation), нагляд (supervision) і заходи правового примусу (enforcement). Джерелами правового регулювання ринку цінних паперів є норми Договору про функціонування ЄС, норми вторинного законодавства (Директива Європейського парламенту і Ради 2004/39/ЄС від 21 квітня 2004 р. про ринки фінансових інструментів, Директива 2003/6/ЄС від 28 січня 2003 р. про інсайдерські операції і маніпулювання ринком (зловживання на ринку), Директива 2003/71/ЄС від 4 листопада 2003 р. про проспект, що підлягає публікації в разі

публічної пропозиції цінних паперів або їх допуску до торгів, Директива 2004/109/ЄС від 15 грудня 2004 р. про гармонізацію вимог прозорості щодо інформації стосовно емітентів, чий цінні папери допущені до торгів на організованому ринку) і акти рекомендаційного характеру.

Семінарське заняття 8

Тема 7. Загальна характеристика окремих галузей права ЄС

Питання для усного опитування та дискусії

- 8.1. Здійснення закупівель товарів, робіт та послуг за державні кошти в ЄС.
- 8.2. Трудове та соціальне право ЄС. Правові основи загальної соціальної політики ЄС.
- 8.3. Транспортне право і загальна транспортна політика ЄС.
- 8.4. Податкове право Європейського Союзу.
- 8.5. Загальна кримінальна політика і законодавство Європейського Союзу в сфері боротьби зі злочинністю та міжнародним тероризмом (Європол, Євроюст).
- 8.6. Захист прав споживачів як галузь права ЄС

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: галузі права, корпоративне право, трудове право, сімейне право, банківське право, захист прав споживачів, транспортне право, корпоративне право.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Органи державної влади, які здійснюють закупівлі товарів, робіт та послуг на внутрішньому ринку ЄС, безпосередньо впливають на економічну діяльність Євросоюзу.

Політика ЄС щодо правового регулювання сфери держзакупівель здійснюється саме в рамках політики щодо внутрішнього ринку.

Отже, на задоволення державних потреб шляхом постачання товарів, надання послуг та виконання робіт за державні кошти спрямовується значна частина економічної діяльності ЄС.

Специфіка держзакупівель полягає в тому, що при їхньому здійсненні однією зі сторін є представник державних інтересів. Окрім того, держзакупівлі не обмежуються державними кордонами замовника, тому в ЄС ця сфера є предметом не лише національного, а також загальноєвропейського регулювання. Так, на сучасному етапі правове регулювання держзакупівель значним чином гармонізоване і здійснюється як на рівні ЄС, так і на національному рівні.

Можливо визначити поняття "державні закупівлі" як узагальнюючого терміна, що означає закупівлю на конкурентній основі, згідно з визначеними правилами та умовами, товарів, робіт і послуг за державні кошти з метою підтримки життєдіяльності держави на належному рівні.

Трудове право ЄС являє собою сукупність норм, що регулюють трудові відносини працівників із роботодавцями та інші тісно пов'язані з ними відносини, визначають права й обов'язки з приводу праці шляхом гармонізації й уніфікації норм національного законодавства держав-членів ЄС.

Трудове і соціальне право в широкому розумінні є основою соціальної політики ЄС та встановлюють положення щодо регулювання зайнятості, регламентуючи, зокрема, заборону дискримінації працівників за багатьма ознаками, забезпечуючи захист працівників при реструктуризації компанії-роботодавця, стандарти гідних та безпечних умов праці, а також регулювання соціального захисту громадян ЄС, забороняючи, серед іншого, дискримінацію у сфері соціального забезпечення.

Транспорт - це найбільший сектор економіки, який забезпечує близько 10% ВВП ЄС/

Спільна транспортна політика здійснюється шляхом координації зусиль держав-членів. Така координація відноситься до предметів спільного ведення" ЄС і його учасників. У Договорі

про функціонування ЄС викладена компетенція держав у процесі регулювання власних транспортних політик. Йдеться:

1) про скасування будь-якої дискримінації, що полягає в застосуванні транспортними агентствами різних тарифів і різних умов при перевезеннях одного і того ж товару і по одним і тим же транспортним шляхам залежно від країни походження або призначення перевезених товарів (п. 1 ст. 95);

2) про заборону застосування державою-членом до транспортних операцій, здійснюваних в межах ЄС, тарифів та умов, що містять елемент підтримки чи захисту в інтересах одного або декількох певних підприємств або галузей промисловості, якщо це не санкціоновано Комісією (п. 1 ст. 96).

Поліпшення добробуту споживачів та їх захист є важливими цінностями Європейського Союзу. Проте, до 1992 року споживча політика ЄС не розглядалась як самостійна мета європейської співпраці та була обумовлена виключно однією з основних цілей Союзу, а саме — створенням внутрішнього ринку товарів та послуг.

Політика ЄС в сфері захисту прав споживачів набула самостійного значення лише з прийняттям Маастрихтського Договору 1992 р. Пізніше її роль було зміцнено в процесі подальшого реформування ЄС.

Споживча політика Союзу спрямована на підтримку інтересів споживачів та забезпечення високого рівня їхнього захисту, що підтверджується ст. 38 Хартії основних прав Європейського Союзу.

Співпраця судів у кримінальних справах базується на взаємному визнанні вироків і судових рішень. Вона включає зближення законодавчих і нормативних актів держав-членів. Заходи, ухвалені в цій сфері, спрямовані на встановлення правил і процедур з метою забезпечення визнання в Союзі будь-яких форм вироків і судових рішень; запобігання і вирішення конфліктів юрисдикцій між державами-членами; співпрацю між судовими і еквівалентними органами держав-членів у межах кримінального переслідування і виконання рішень. З метою гармонізації законодавства держав-членів інститути Союзу ухвалюють мінімальні правила, які стосуються взаємної допустимості доказів, прав осіб у кримінальному процесі, прав жертв злочинності тощо. Держави-члени можуть встановлювати більш високий рівень захисту. Мінімальні правила ухвалюються також з метою визначення кримінальних правопорушень і запровадження санкцій у сферах особливо тяжкої злочинності з транскордонними масштабами, які випливають з характеру чи наслідків правопорушень або необхідності спільної боротьби з ними. До таких сфер злочинності належать тероризм, торгівля людьми, сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконна торгівля наркотичними засобами, незаконна торгівля зброєю, відмивання грошей, корупція, підробка засобів платежу, злочини у сфері комп'ютерної інформації, організована злочинність. Формами актів, які закріплюють мінімальні стандарти, є директиви.

Координацію співпраці національних органів, які відповідають за здійснення розслідувань і кримінальне переслідування щодо фактів тяжкої злочинності транскордонного характеру чи необхідності здійснення кримінального переслідування спільними зусиллями, виходячи з операцій, здійснюваних органами держав-членів і Європол, покладено на Євроюст. Євроюст було створено згідно з рішенням 2002/187 від 28 лютого 2002 р. з метою посилення боротьби з тяжкою злочинністю. До його складу входять прокурори, магістрати та інші посадові особи у подібному статусі з кожної держави-члена. Завдання Євроюсту полягають у порушенні кримінальних розслідувань, зверненні з пропозиціями щодо порушення кримінальних переслідувань з боку національних органів стосовно фактів злочинних діянь, координації розслідувань і переслідувань, посилення судової співпраці включно з співпрацею з Європейською судовою мережею.

Семінарське заняття 9

Тема 9. Історичні та політичні передумови процесів інтеграції України-ЄС

Питання для усного опитування та дискусії

9.1. Історичні та політичні передумови інтеграційних процесів Україна-ЄС.

9.2. Східне партнерство

- 9.3. Угода про партнерство та співробітництво.
- 9.4. Порядок денний асоціації Україна-ЄС.
- 9.5. Угод про асоціацію України та ЄС. Етапи формування, підписання. Ратифікація Угоди про асоціацію.
- 9.6. Вступ України до Європейського Союзу.
- 9.7. Допомога ЄС під час воєнної агресії Російської Федерації

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: східне партнерство, співпраця, адаптація, євроінтеграція, асоціація.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах

Процес розвитку відносин між Україною та європейським союзом умовно можна поділити на декілька етапів.

Перший етап бере свій початок з 1991 р., тобто з моменту прийняття акту проголошення незалежності та визнання України партнером у міжнародних відносинах Європейським Союзом. Проте, на думку багатьох вчених, стартом відносин між незалежною Україною та Європейським Союзом слід вважати саме 1992 р., коли була проведена зустріч між Президентом України Л. Кравчуком і Головою Комісії Європейських Співтовариств Ж. Делором. З того часу відносини між Україною та Європейським союзом почали активно розвиватися. Цей період характеризується обранням Україною європейського шляху розвитку, налагодженням відносин з ЄС, тобто фактично закладанням фундаменту для подальших дій щодо української євроінтеграції.

За цей час Україна підписала Угоду про партнерство та співробітництво з державами-членами ЄС (червень, 1994 р.), вступила до Ради Європи (1995 р.), затвердила план дій в рамках Європейської політики сусідства, підняла питання щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою, стосовно безвізового режиму з ЄС та спільної розбудови кордону Україна – ЄС.

Завершенням цього етапу слід вважати ухвалення Спільної стратегії ЄС щодо України, де відзначався проєвропейський вибір нашої держави, тобто в грудні 1999 р. Можна дійти висновку, що затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС позитивно вплинули на розвиток відносин, адже передбачалося створення передумов для набуття Україною статусу члена ЄС.

Другий етап бере свій початок з моменту затвердження Програми інтеграції України до ЄС (вересень, 2000 р.). Програмою були визначені короткострокові (2000—2001), середньострокові (2002—2003) та довгострокові (2004—2007) завдання інтеграції України до ЄС. Серед пріоритетних завдань: гармонізація законодавства відповідно до норм ЄС; набуття членства у Світовій організації торгівлі (СОТ); проведення переговорів щодо зони вільної торгівлі з ЄС; укладання угод про вільну торгівлю з державами ЄС та ін

Початком третього етапу можна вважати 22 лютого 2014 р. та подальшу ратифікацію Угоди про асоціацію з ЄС. З того часу діє рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України». Також відбулася ратифікація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною та було прийнято Розпорядження «Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС про імплементацію Порядку денного асоціації між Україною та ЄС» (№207).

Євроінтеграція – це не подія, а довготривалий складний процес. Це політика внутрішніх реформ у політичній, соціальній, економічній та правовій сферах. Це зміна законодавчої бази, впровадження стандартів та норм ЄС, зміна в системі вироблення та реалізації державної політики, характеру української економіки. Європейська інтеграція повинна сприйматися в першу чергу не як зовнішня, а як внутрішня державна політика, спрямована на впровадження актуальних для суспільства реформ.

На сьогоднішній день для України вступ до ЄС залишається метою, задля досягнення якої здійснюється активна діяльність в політичній, правовій, економічній та інших сферах.

Намір України розбудувати відносини з Європейським Союзом був вперше проголошений у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головуєчої в ЄС країни, у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України. У подальшому стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, яку схвалено 11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій 14 вересня 2000 року. В ній була проголошена довготермінова стратегічна мета - європейська інтеграція України.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» однією з основоположних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС.

5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС.

9 вересня 2008 року на Паризькому саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди в форматі Угоди про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.

Відповідно до домовленостей, досягнутих в ході Паризького саміту Україна-ЄС, у 2009 року сторонами був розроблений та схвалений Порядок денний асоціації, який замінив План дій Україна – ЄС та поставив собі за мету слугувати орієнтиром для проведення реформ в Україні у процесі підготовки імплементації майбутньої Угоди про асоціацію.

На 15-му Саміті Україна-ЄС в Києві 19 грудня 2011 року переговори по майбутній Угоді про асоціацію завершилися, а 30 березня 2012 року текст майбутньої Угоди був парафований главами переговорних команд України та ЄС.

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину — 27 червня 2014 року. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. З 1 листопада 2014 року здійснювалося її тимчасове застосування.

Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності 1 вересня 2017 року. Це міжнародно-правовий документ, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

Проект «Східне партнерство плюс» спрямований на країни, які досягли значних результатів у здійсненні очікуваних Брюсселем реформ. У документі перераховано низку пільг, які пропонуються учасникам нової ініціативи. Серед найважливіших – перспектива приєднання до митного, цифрового та енергетичного союзів, а також Шенгенської зони. У резолюції вкотре наголошується, що обсяг і рівень співпраці з ЄС залежить від амбіцій обох сторін, а також від темпів і якості реформ. Мета «Партнерства плюс» полягає в тому, щоб вибрати лідерів у класі та підняти їх на сходинку вище, залишивши початкове Східне партнерство ініціативою для співпраці з країнами, які не зацікавлені у співпраці з ЄС.

1.4. Самостійна робота студентів

Специфікою здійснення самостійної роботи при вивченні зазначеного курсу виступає, насамперед, комплексне та ґрунтовне використання літературних (наукових і нормативних) й інших інформаційних джерел. Основні форми самостійної роботи студентів, які пропонуються: формулювання відповідей на теоретичні запитання; складення тематичних схем; проведення порівняльного аналізу правових явищ тощо.

До кожної теми пропонуються завдання для самостійної роботи і самоконтролю студентів, підготовка відповідей на які є обов'язковою. Здобувачу вищої освіти за участь у конференції за тематикою, пов'язаною з навчальною дисципліною зараховується 10 балів за самостійну роботу.

Тема 1. Виникнення та розвиток ЄС

Завдання 1. Визначити етапи формування Європейського Союзу.

Питання для самоконтролю

1. «План Шумана»
2. Європейські співтовариства.
3. Договір про Європейський Союз 1992 року (Маастрихтський договір)..
4. Статус країни-кандидата на членство в ЄС.

Тема 2. Європейський союз: склад, територія, громадянство, членство

Завдання 1. Скласти письмово обґрунтування доцільності (недоцільності) запровадження в ЄС єдиної мови та громадянства.

Питання для самоконтролю

1. Причини і цілі введення громадянства Союзу.
2. Громадянство Європейського Союзу.
3. Країни ЄС, мови яких не визначені як офіційні мови ЄС.

Тема 3. Поняття та класифікація джерел права ЄС

Завдання 1. Визначити основні ознаки для відмежування актів вторинного права ЄС (регламент, директива, рішення, висновок).

Питання для самоконтролю

1. Роль Суду ЄС у формуванні джерел права ЄС.
2. Тлумачення правових норм ЄС.
3. Вступ в силу та оприлюднення актів ЄС.
4. Наслідки невиконання регламентів ЄС для країн-членів.

Тема 4 Інституційна система Європейського Союзу

Завдання 1. Підготувати таблицю «Інституційна система ЄС»

Питання для самоконтролю

1. Політичні та неполітичні інститут та органи ЄС.
2. Розподіл повноважень між законодавчими та виконавчими інститутами ЄС.
3. Парламентський контроль.
4. Допоміжні та консультативні органи ЄС.

Тема 5. Основні свободи внутрішнього ринку ЄС

Завдання 1. Визначити основні наслідки запровадження вільного руху товарів.

Завдання 2. Проаналізувати вплив вільного руху товарів в ЄС на економіку України.

Питання для самоконтролю

1. Ставки оподаткування в ЄС.
2. Поняття спільного ринку ЄС.
3. Tax free: процедура, призначення.

Тема 6. Правове регулювання фінансових відносин в ЄС

Завдання 1. Схематично зобразити основні етапи бюджетного процесу в ЄС.

Питання для самоконтролю

1. Розподіл бюджету ЄС між інститутами та країнами-членами.
2. Бюджетні процедури в ЄС.
3. Роль Інвестиційного банку ЄС у формуванні бюджету ЄС.

Тема 7. Загальна характеристика окремих галузей права ЄС

Завдання 1. Проаналізувати співвідношення понять «галузь права» в праві ЄС та національній правовій системі.

Завдання 2. Охарактеризувати зміст загальних принципів права ЄС.

Питання для самоконтролю

1. Уніфікація та гармонізація як процеси формування джерел права ЄС.
2. Суб'єкти законодавчої ініціативи в ЄС.
3. Наслідки невиконання актів ЄС для третіх країн.

Тема 8. Право зовнішніх зносин ЄС

Завдання 1. З'ясувати систему інститутів та органів ЄС, що здійснюють зовнішню політику в ЄС.

Питання для самоконтролю

1. Співпраця ЄС з міжнародними організаціями в гуманітарній та безпековій сферах.
2. Контроль за біженцями в ЄС.
3. Роль та значення Шенгенського кодексу ЄС.

Тема 9. Історичні та політичні передумови процесів інтеграції України-ЄС

Завдання 1. З'ясувати особливості формування, ратифікації та виконання Угоди про асоціацію України та ЄС.

Питання для самоконтролю

1. Наслідки запровадження в ЄС програми Східного партнерства для членства України в ЄС.
2. Основні вимоги ЄС до України для виконання Угоди про асоціацію.

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі написання есе. Написання есе є обов'язковим, завдання обираються студентом на початку семестру і виконуються за ustalеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання есе

Есе є самостійною творчою роботою студента, що має продемонструвати наявні знання із дисципліни, а також здатність аналізувати наукову, навчальну літературу, нормативні акти, офіційні онлайн ресурси інституцій та органів ЄС.

За використання, обов'язковими є в тексті посилання на джерела, що були використані при написанні есе. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата або числові дані), наприклад [3, с. 8].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,0 см. Загальний обсяг есе – до 4 сторінок формату А4.

При виборі до виконання декількох есе як самостійного завдання, кожне есе має бути збережене в окремий файл із зазначенням в назві прізвища студента та порядкового номеру виконаного завдання.

1.5.2. Темі есе

1. Етапи розвитку Європейської інтеграції
2. Переваги та недоліки вступу України до ЄС.
3. Внутрішній ринок як мета Європейського Союзу
4. Значення Угоди про асоціацію з ЄС.
5. Наслідки виходу Великобританії зі складу ЄС для цілісності та політичної сили ЄС

6. Доцільність запровадження в ЄС єдиної мови, єдиного громадянства чи єдиної валюти з припиненням функціонування національних мов, громадянств, валют
7. Доцільність створення в межах ЄС воєнізованої оборонної інституції

Зразок 1

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ
Кафедра міжнародного та європейського права**

**Навчальна дисципліна:
Політико-правові основи функціонування ЄС**

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА
на тему:
«Історія розвитку ЄС»**

Виконала:
ПШ,

студент (ка) 3 курсу
юридичного факультету

Перевірив:
ПШ,

кандидат юридичних наук,
доцент

**Хмельницький
2023**

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного чи письмового заліку.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Передумови і причини європейської інтеграції.
2. Європейські Співтовариства: порядок і етапи формування, значення для формування ЄС
3. Зміст та значення Лісабонського договору 2007 року.
4. Територія ЄС. Офіційні мови ЄС. Офіційні символи ЄС.
5. Головні засади, цілі, завдання та принципи ЄС на сучасному етапі.
6. Склад і умови членства в ЄС. Порядок прийому нових членів. Можливість і умови призупинення прав членства.
7. Інституційна система Європейського Союзу. Поняття інституту Європейського Союзу. Ознаки інституту.
8. Склад і структура Європейської ради. Повноваження Європейської ради. Президент Європейської ради.
9. Місце, роль і статус Ради Європейського Союзу. Порядок формування і функціонування Ради.
10. Компетенція Європейського Союзу: поняття, структура і зміст

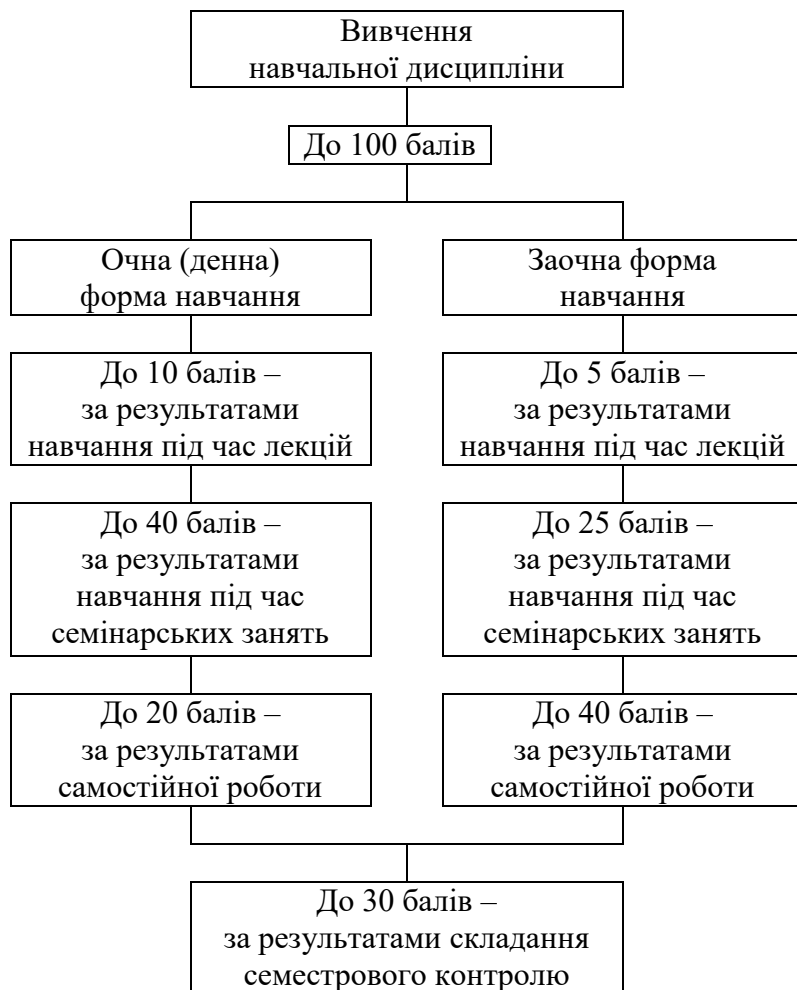
11. Європейська Комісія: склад, порядок формування, строк повноважень, відставка.
12. Європейський Парламент: склад, принципи формування, порядок обрання депутатів. Регламент Європарламенту.
13. Омбудсман Європейського Союзу.
14. Правові основи організації та діяльності Суду ЄС. Юрисдикція Суду ЄС.
15. Рахункова палата ЄС.
16. Європейський центральний банк.
17. Причини і цілі введення громадянства Союзу. Громадянство ЄС і громадянство держав-членів. Порядок набуття, статус, політико-правові наслідки громадянства ЄС.
18. Поняття та значення внутрішнього ринку ЄС.
19. Вільний рух товарів. Вільний рух осіб.
20. Свобода заснування та руху послуг. Вільний рух капіталів та платежів.
21. Правове регулювання митного союзу ЄС.
22. Правові основи формування економічного і валютного союзу. Єдина валюта ЄС.
23. Система права ЄС. Джерела права ЄС. «Первинне» і «вторинне» право.
24. Установчі акти ЄС і їх значення.
25. Нормативно-правові акти інститутів ЄС і їх різновиди.
26. Судова практика як джерело права ЄС.
27. Акти ЄС, що не мають обов'язкової сили. Декларації (хартії), висновки, рекомендації та інші види юридичних актів.
28. Загальні принципи права ЄС, їх формування та значення.
29. Поняття спільного правового надбання (acquis Communautaire) і його значення.
30. Поняття та значення гармонізації, уніфікації, адаптації та апроксимації законодавств ЄС.
31. Становлення системи власних ресурсів ЄС.
32. Бюджетний процес та бюджетний контроль в ЄС.
33. Система регулювання та функціонування банківської системи в ЄС.
34. Правове регулювання державних закупівель.
35. Трудове та соціальне право ЄС.
36. Транспортне право і загальна транспортна політика ЄС.
37. Податкове право Європейського Союзу. Загальні положення про податкове право ЄС.
38. Загальна кримінальна політика і законодавство Європейського Союзу в сфері боротьби зі злочинністю та міжнародним тероризмом.
39. Міжнародна правосуб'єктність ЄС.
40. Історичні та політичні передумови інтеграційних процесів Україна-ЄС.
41. Угода про партнерство та співробітництво.
42. Порядок денний асоціації Україна-ЄС.
43. Угод про асоціацію України та ЄС. Етапи формування, підписання. Ратифікація Угоди про асоціацію.
44. Вступ України до Європейського Союзу.
45. Допомога ЄС під час воєнної агресії Російської Федерації.

1.6.2. Приклад залікового білету

1. Передумови і причини європейської інтеграції.
2. Поняття та значення внутрішнього ринку ЄС.
3. Поняття та значення гармонізації, уніфікації, адаптації та апроксимації законодавств ЄС.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарухування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:



2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 9 лекційних занять за денною формою навчання. Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Денна	9	1,1	2,2	3,3	4,4	5,5	6,6	7,7	8,8	10

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час семінарських занять, обчислюється за сумою балів, здобутих під час кожного із занять, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатком 3 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 9 семінарських занять за денною формою навчання. За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п. 4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в таблиці:

№ з/п	9 тем	Номер теми									Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	1	2	2	1	1	2	1	1	12
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	8									8
	Усього балів										20

3. Рекомендовані джерела

Тема 1. Виникнення та розвиток ЄС

1. Амстердамський Договір (1997р.) *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://web.archive.org/web/20120829111957/http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>
2. Грицаєнко Л. Л. Європейський Союз як організація sui generis. *Публічне право.* 2011. № 1. С.82-87 URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pubpr/2011_1/grycaenko.pdf.
3. Договір про Європейське Економічне Співтовариство (1957р.) [*Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_017
4. Договір про Європейське Співтовариство вугілля і сталі (1951р.) *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_026
5. Договір про Європейське Співтовариство з атомної енергії (1957р.) *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_027
6. Договір про Європейський Союз. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029/ed20050101
7. Єдиний Європейський Акт (1986р.) *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_028
8. Ковалів М. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник / Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3227>
9. Лісабонський Договір (2007р.) *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029?lang=en
10. Ніщський Договір (2001р.) *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_261
11. Петров Р. А. Право Європейського Союзу : Навчальний посібник. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Pravo-ievropeyskoho-soiuzu.pdf>
12. Шевчук Б. М. Засади функціонування Європейського Союзу. *Ефективність державного управління.* 2015. Вип. 44(1). С. 21-28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44%281%29_4

Тема 2. Європейський союз: склад, територія, громадянство, членство

1. Ковалів М. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник / Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3227>
2. Кулабухова А. В. Каталог прав громадян Європейського Союзу. *Право та інновації.*

2016. № 1. С. 270-275. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2016_1_42
3. Мушак Н. Б. Свобода пересування осіб як одне із фундаментальних прав громадян Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 117(1). С. 105-113. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_117\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_117(1)_15).
 4. Петров Р. А. Право Європейського Союзу : Навчальний посібник. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Pravo-ievropeyskoho-soiuzu.pdf>
 5. Право Європейського Союзу : навч.-метод. посіб. для практ. занять та самостійної роботи / за ред. М. Р. Аракеяна; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2019. 144 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/26787/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%95%D0%A1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 6. Суржинський М. І. Громадянство Європейського Союзу: проблеми визначення. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 86-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2018_3_21
 7. Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000. Дата оновлення 01.01.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text

Тема 3. Поняття та класифікація джерел права ЄС

1. Ватрас В. А. Правова природа регламентів та директив Європейського Союзу, які врегульовують приватно-правові відносини (в контексті їх імплементації в законодавство України). *Проблеми цивільного та господарського права*. Випуск 4. Ч. 1. 2022. С.117-122. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/19.pdf.
2. Дір І. Ю. Основні характеристики «Acquis communautaire» Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*. 2023. Т. 2. Вип. 78. С. 348-355. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/286637/280490>
3. Договір про Європейський Союз. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029/ed20050101
4. Ковалів М. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник / Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3227>
5. Петров Р. А. Право Європейського Союзу : Навчальний посібник. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Pravo-ievropeyskoho-soiuzu.pdf>
6. Форманюк В. В. Система джерел права Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 83-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_2_25.

Тема 4. Інституційна система Європейського Союзу

1. Бережна К. В. Європейська комісія в інституційному механізмі Європейського Союзу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2015. Вип. 6. С. 126-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprvu_2015_6_20
2. Дір І.Ю. Основні інституції Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 82: частина 3. С. 207-213. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/05/35-2.pdf>
3. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.. https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/163158/%d0%9f%d1%80%d0%be%d0%ba%d0%be%d0%bf%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%206_%d0%86%d0%bd%d1%81%d1%82.%20d1%81%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%b5%d0%bc%d0%b0_Prokopenko_2021%20%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4. Кірик А.Ю. Реформування інституційної системи Європейського Союзу за Лісабонським договором. *Університетські наукові записки*, 2021. Спецтема 293 «Міжнародне право». С. 175-186
5. Ковалів М. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник / Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3227>
6. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.
7. Нормативно-правові акти інститутів Європейського Союзу. URL: http://www.osvita-plaza.in.ua/publ/pravo_evropejskogo_sojuzu/normativno_pravovi_akti_institutiv_evropejskogo_sojuzu/106-1-0-4805
8. Офіційний сайт Європейського парламенту. URL: <http://www.europarl.europa.eu/>.
9. Офіційний сайт Європейської Комісії. URL: https://ec.europa.eu/info/index_en
10. Офіційний сайт Європейської Ради. URL: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/european-council/index_en.htm
11. Офіційний сайт Ради Європейського Союзу. URL: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/council-eu/index_en.htm
12. Панкевич О., Кілик М. Особливості обрання Європейського Парламенту. *Вісник Центральної виборчої комісії. Міжнародний досвід*. URL: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2007_2/visnik_st_26.pdf
13. Шевчук Б. М. Засади функціонування Європейського Союзу. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44(1). С. 21-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44%281%29__4
14. Яковюк І.В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституціональній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. №5. 2003. С 17-27. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2736/1/Jakovyk_17.pdf

Тема 5. Основні свободи внутрішнього ринку ЄС

1. Громовенко К. В. Внутрішній ринок ЄС як фундамент економічної інтеграції: історико-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3С. 190-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_3_58
2. Кірик А.Ю. Особливості функціонування вільного руху товарів в Європейському Союзі. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 8. С. 64-67. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-article/1124>
3. Лічман Ю. С. Правове регулювання послуг в праві Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 5. С. 335-338. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_5_75.
4. Мушак Н. Б. Свобода пересування осіб як одне із фундаментальних прав громадян Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 117(1). С. 105-113. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_117\(1\)__15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_117(1)__15)
5. Петров Р. А. Право Європейського Союзу : Навчальний посібник. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Pravo-ievropeyskoho-soiuzu.pdf>
6. Решота О. А. Становлення внутрішнього ринку Європейського Союзу: передумови та особливості. *Демократичне врядування*. 2012. Вип. 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_9_7
7. Стрілець Б. В. Свобода руху капіталу та інвестиційна діяльність у Європейському Союзі. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 299-304. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_1_72.

Тема 6. Правове регулювання фінансових відносин в ЄС

1. Біла Л. М. Гармонізація фінансових систем країн Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2015. Вип. 10. С. 228-231. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_10_51
2. Гуляєва Л.П. Трансформація фінансового сектору Європейського союзу: на шляху до сталої фінансової системи. Конф апсвт 2017 наук.-практ. конф. (5-6 квітня 2017 р.) / [заг.ред. Семигіної Т.В. К.: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2017. С.17-20. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Huliaeva_JM_Transf.pdf.
3. Європейські студії у фінансах : навч. посіб. / І. О. Школьник, А. Ю. Семенов, В. М. Кремень та ін. ; за заг. ред. І. О. Школьник, А. Ю. Семенова. Суми : Сумський державний університет, 2017. 214 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/63410/1/Shkolnyk_ievropeiski.pdf/
4. Кірик А. Реформа власних реурсів ЄС. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. №5 URL: http://www.lsej.org.ua/5_2024/137.pdf
5. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/pdf>
6. Конончук І. Становлення системи власних ресурсів Європейського Союзу. *Історико-правовий часопис.* 2018. № 2. С. 53–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2018_2_12.
7. Михалчич В.М. Ознаки правового статусу Європейського центрального банку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2019. № 54. с. 224 - 226.
8. Основи права Європейського Союзу : підручник / Т. М. Анакіна та ін. ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2018. 456 с.
9. Петров Р. А. Право Європейського Союзу : Навчальний посібник. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Pravo-ievropeyskoho-soiuzu.pdf>
10. Поручник А. Процеси бюджетної консолідації в Європейському Союзі. *Міжнародна економічна політика.* 2015. № 1. С. 5-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mep_2015_1_3.
11. Редзюк Є. В. Особливості створення і функціонування єдиного ринку фінансових послуг у країнах ЄС: уроки і досвід для України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку.* 2017. № 10. С. 171-183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2017_10_22.
12. Розвиток фінансових інститутів ЄС та виклики для фінансової політики України : монографія / Борзенко О.О., Богдан Т.П., Шаров О.М. та ін.; НАН України, ДУ«Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2019. 372 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/312.pdf>.

Тема 7. Загальна характеристика окремих галузей права ЄС

1. Березовська І. Правові засади гармонізації податкового права в Європейському Союзі. *Європейське право.* 2012. № 2-4. С. 91-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpr_2012_2-4_10.
2. Білоусов Ю. В., Черняк О. Ю. Цивільно-правовий статус споживача: у контексті адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу: монографія К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва АпрН України, 2010. 239 с.
3. Дахно І.І. Право Європейського Союзу: навч. посіб. К.: Центр учб. літ., 2018. 415 с.
4. Демиденко Л. М. Податкова політика Європейського Союзу. *Наукові праці НДФІ.* 2007. Вип. 3. С. 87-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdfi_2007_3_12.

5. Дорофєєва Х. М. Основні тенденції розвитку транспортних мереж Європейського Союзу в умовах глобалізації. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 19(1). С. 47-52. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2015_19\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2015_19(1)_8).
6. Еннан Р. Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. С. 110-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2012_13_24
7. Капіца Ю. М. Єдиний європейський патент і нові можливості патентування в Європейському Союзі. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 2. С. 17–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2016_2_3.
8. Кірик А.Ю. Правові аспекти політики декарбонізації транспортного сектору економіки країн-членів ЄС. *Університетські наукові записки*, 2022. Випуск № 4 (88) (2022) С. 73-87
9. Кірик А.Ю., Романюк В.А. Розвиток туристичної політики ЄС. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. №1. С. 65-70. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-article/1247>
10. Корнієнко В. В. Особливості кримінального права ЄС: теоретико-правовий аспект. *Форум права*. - 2011. - № 1. - С. 496-500. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
11. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних. *Humanitarian vision*. 2015. Vol. 1, Num. 2. С. 41-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2015_1_2_9.
12. Олексів О. Правові засади регулювання візових відносин між Україною та Європейським Союзом. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини*. 2014. Вип. 36(2). С. 82-89. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_36\(2\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_36(2)_13).
13. Притульська Н. Система захисту прав споживачів: досвід ЄС. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. № 3. С. 22-37. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2018_3_3.
14. Рим О. М. Предмет регулювання трудового права Європейського Союзу. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2018. Вип. 6. С. 255-262. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2018_6_28.
15. Товкун І. М. Законодавче регулювання корпоративних відносин у Європейському Союзі. *Форум права*. 2013. № 3. С. 657–665. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
16. Черняк О.Ю. Класифікація прав споживача за законодавством України та Європейського Союзу. *Форум права*. 2008. № 2. С. 458-464. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08coytes.pdf>
17. Черняк О.Ю. Питання адаптації законодавства України про захист прав споживачів до законодавства Європейського Союзу. Механізми забезпечення майнових прав та інтересів в Україні та Європейському Союзі в контексті концепції сталого розвитку : монограф. / за заг. ред О. Д. Крупчана. К. :Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва АПрН України, 2009. С. 28-39
18. Черняк О.Ю. Право споживача на захист в контексті адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС. *Університетські наукові записки*. 2009. № 4 (32). С. 70-75
19. Черняк О.Ю. Правова природа обов'язку споживача: досвід України та ЄС. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. Вип. 12, 2013 р. / Редкол. : Крупчан О.Д. (гол. ред.) та ін. К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2013. С. 184-189
20. Черняк О.Ю. Практика застосування альтернативних способів вирішення спорів у сфері захисту прав споживачів : досвід ЄС та проблеми запровадження в Україні. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. Вип. 11, 2012 р. / Редкол. : Крупчан О.Д. (гол. ред.) та ін. К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2012. С. 198-201
21. Чудик-Білоусова Н.І., Черняк О.Ю. Право споживача на отримання інформації про товар: порівняльно-правовий аспект. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. Вип. 10, 2011 р. / Редкол. : Крупчан О.Д. (гол. ред.) та ін. К. :

Тема 8. Право зовнішніх зносин ЄС

1. Європейський Союз у міжнародних відносинах: навч. посіб. / В.В. Копійка, С. О. Маковський, М. А. Миронова; за ред. В. В. Копійки. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2021. 560 с. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/26416/mod_book/chapter/958/EU%20in%20IR.pdf?time=1644398263399
2. Європейський Союз у міжнародних відносинах: навч. посіб. / В.В. Копійка, С. О. Маковський, М. А. Миронова; за ред. В. В. Копійки. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2021. 560 с. URL: https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/26416/mod_book/chapter/958/EU%20in%20IR.pdf?time=1644398263399
3. Кермач Р. Проблема біженців в ЄС: довгострокові наслідки нового виклику. Фонд “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва. 2015. URL : <http://dif.org.ua/article/problema-bizhentsivv-es-dovgostrokovi-naslidki-novogo-vikliku>
4. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL: <https://dSPACE.lvduvs.edu.ua/bitstream/pdf>
5. Мартинов А. Спільна зовнішня і безпекова політика Європейського Союзу: основні етапи розвитку. *Європейські історичні студії*. 2015. № 1. С. 43-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eis_2015_1_6.
6. Могильчук О. О. Деякі питання формування зовнішньополітичної функції ЄС за договором про Європейський Союз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 32(1). С. 60-64. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32(1)_15).
7. Петров Р. А. Право Європейського Союзу : Навчальний посібник. Вид. 9-ге, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Pravo-ievropeyskoho-soiuзу.pdf>
8. Слюсаренко Ю. А., Шпак Д.Р. Правові аспекти здійснення і реалізації спільної зовнішньої політики, політики безпеки Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 114(1). С. 40-45. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_114%281%29__7

Тема 9. Історичні та політичні передумови процесів інтеграції України-ЄС

1. EU-Ukraine Association Agreement – the complete texts. URL : http://eeas.europa.eu/ukraine/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm
2. First stage of EU-Ukraine Action Plan on Visa Liberalization could be finished before Vilnius summit – Tombinski. Tag Archives: EU-Ukraine Association Agreement. URL : <http://www.modernukraine.eu/tag/forum-klyuiev-european-integration-course-does-not-stop-2/>
3. Herman V. The Association Agreement between the EU and Ukraine must be signed. Appeal of the Ukrainian National Platform of the Eastern Partnership Civil Society Forum. URL : <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/the-association-agreement-between-the-eu-and-ukraine-must-be-signedappeal-of-the-ukrainian-national-platform-of-the-easternpartnership-civil-societyforum/lang/en>
4. Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління URL: <http://www.euointegration.com.ua/files/a/2/a2732e1-economic-ied.pdf>
5. Ковалів М. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник / Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Львів: Львівський державний університет

- внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3227>
6. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/pdf>
 7. Нечипорук, К. О., Щерба Р. І. Угода про асоціацію України та ЄС: процес укладення угоди та його наслідки для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство /* голов. ред. М.М. Палінчак. Ужгород : Гельветика, 2018. Вип. 22, №Ч.3. С. 5–9.
 8. Палагнюк Ю. В. Механізми співробітництва між Україною та ЄС відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України.* 2013. № 6. С. 135-141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2013_6_27
 9. Палагнюк Ю. В. Політика ЄС щодо України на етапі реалізації Україною євроінтеграційної стратегії. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Державне управління.* 2012. Т. 186, Вип. 174. С. 18-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2012_186_174_5.
 10. Петров Р. А. Право Європейського Союзу : Навчальний посібник. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків : Право, 2019. 442 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Pravo-ievropeyskoho-soiuzu.pdf>
 11. Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14.06.1994 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
 12. Сіренко К. Ю. Євроінтеграційна політика України: позитивні і негативні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету:* зб. наук. праць. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 2, част. 3. № 22, С. 65-69.
 13. Степаненко Н. О., Степаненко В.О. Інтеграція України до Європейського союзу: переваги та недоліки. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2018. № 61. С. 62-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2018_61_9.
 14. Угода про Асоціацію між ЄС та Україною : Короткий посібник з Угоди про Асоціацію URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/association_agreement/guide.pdf.
 15. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ратифікована від 16.09.2014 № 1678-VII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
 16. Пікуля Т.О. Гармонізація законодавства в процесі переговорів про вступ України до Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024, № 8. С. 474-476. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2024/114.pdf

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті.

1. Законодавство Європейського Союзу - <http://eur-lex.europa.eu/>
2. Європейська Комісія, Генеральний директорат з комунікацій - <https://europa.eu/>
3. Європейський парламент - <http://www.europarl.europa.eu/>
4. Європейська рада та Рада Європейського Союзу - <http://www.consilium.europa.eu/>
5. Європейська Комісія - <http://ec.europa.eu/>
6. Суд справедливості Європейського Союзу - <http://curia.europa.eu/>
7. Європейський центральний банк - <http://www.ecb.europa.eu>
8. Рахункова палата - <http://www.eca.europa.eu>
9. Представництво Європейського Союзу в Україні - https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk

ОНОВЛЕНО:

Доцент кафедри міжнародного та
європейського права, доктор філософії з права _____ Алла КІРИК
«27» серпня 2024 року

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри міжнародного та європейського права
«27» серпня 2024 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри,
кандидат юридичних наук, доцент _____ Світлана ЛОЗІНСЬКА
«27» серпня 2024 року

Обліковий обсяг оновлення – 0,56 ум. др. арк.